

Het ontwikkelen van een centraal kunstexamen gaat via een gedetailleerd proces, met als doel een betrouwbaar en objectief onderscheid te kunnen maken tussen vaardige en minder vaardige leerlingen. Hoe verloopt het ontwikkelproces naar goede centrale kunstexamens? Hoe kun je als leraar daar een bijdrage aan leveren?

Het ontwikkelen van een examen dat recht doet aan leerlingen gaat via een gedetailleerd proces dat verschillende stappen kent en waarin deskundigen samenwerken. Er is een constructiegroep en een vaststellingscommissie, die ieder hun aandeel hebben. Samen zijn ze zo'n twee jaar bezig met een examen. Om een antwoord te kunnen geven op de twee bovenstaande vragen komen in dit artikel toetsdeskundigen Hugo Gitsels (kua vwo) en Peter Schoenmakers (muziek vmbo, havo en vwo) van Cito, alsmede constructiegroepid Frank Kaman (vmbo muziek) aan het woord. Ook het CvTE (College voor Toetsen en Examens) met Gaila Jehoel, voorzitter van de vaststellingscommissie kua havo/vwo, levert een bijdrage.

CONSTRUEREN

Het proces begint met de (niet-openbare) constructieopdracht aan Cito die wordt opgesteld door het College voor Toetsen en Examens (CvTE). Het CvTE is een zelfstandig bestuursorgaan dat onder andere als taak heeft de kwaliteit van de centrale examens en toetsen te waarborgen. Peter Schoenmakers: 'De constructieopdracht biedt de randvoorwaarden waar het betreffende examen aan moet voldoen, zoals de procentuele verdeling van de scorepunten (www.ensie.nl/cito/scorepunt) over de exameneenheden. Ook het uitgangsmateriaal is omschreven, namelijk de periode waar een muziekstuk uit moet komen of welke stijl of genre'. Het CvTE levert ook de syllabus waarin per vak wordt uitgewerkt wat

de leerstof is voor het centraal examen.

De constructiegroep bestaat uit leraren die lesgeven in de examenklassen op het niveau waarvoor geconstrueerd wordt. Zij worden bijgestaan door de toetsdeskundige van Cito. Constructiegroepid Frank Kaman, die voor vmbo muziek mede de opgaven maakt: 'Elk lid van de constructiegroep neemt een aantal blokken voor zijn rekening. Je doet voorstellen voor de specifieke muziekstukken en probeert tot goede en aansprekende vragen te komen'. De toetsdeskundige stelt deze bij en kijkt onder andere of het type vragen past bij de gewenste procentuele verdeling van de scorepunten over de exameneenheden. Schoenmakers: 'Een goede toets moet betrouwbaar en valide zijn. Betrouwbaar is de toets als duidelijk wordt wie de minst en de meest vaardige leerlingen zijn. En valide is de toets als getoetst wordt wat getoetst moet worden.'

VASTSTELLEN

Als de conceptopgaven gereed zijn, gaat het examen naar de vaststellingscommissie van het CvTE. Gaila Jehoel, voorzitter van de vaststellingscommissie kua havo/vwo: 'Na de constructie komen we met de vaststellingcommissie bijeen. In deze commissie zit per discipline een ervaren leraar die lesgeeft aan examenklassen van het betreffende vak. Samen met de toetsdeskundige van Cito buigen we ons over de vragen en antwoorden van elk conceptexamen. Onze feedback

leidt ertoe dat alle correcte antwoorden goed geformuleerd in het correctievoorschrift zijn opgenomen.' Ook beoordeelt de vaststellingscommissie of het examen bij het niveau past.

Er wordt gedetailleerd gewerkt. Jehoel: 'Alles meten en analyseren we, de lengte van een fragment, het aantal bronnen, de hoeveelheid tekst, het soort vragen. Dat alles zetten we af tegen eerdere examens.' Hugo

Gitsels: 'Daarnaast gaat het ook om een controle op vakinhoud. En of het conceptexamen past binnen de kaders van de door het CvTE gestelde opdracht. Om al deze facetten in de gaten te houden, levert de toetsdeskundige van Cito bij een conceptexamen de zogenaamde 'toetsrationale' aan bij de vaststellingscommissie, een compleet overzicht van kenmerken per vraag en van het examen als totaal. Dit proces herhaalt zich vervolgens nog twee keer. Daarna krijgen de voorzitter en toetsdeskundige de examens nog twee keer te zien voor de laatste controles. Ook dan wordt er nog nauwkeurig naar elke vraag en elk antwoord gekeken.'

AFNAME

Na afname van het examen voert de docent de scores van de leerlingen in Wolf in. Wolf is het computerprogramma waarmee Cito leerlingresultaten verzamelt.

Schoenmakers: 'Als de gegevens van de nagekeken examens bij Cito binnenkomen, volgt een technische analyse. Dat is spannend. Wat is er goed gegaan? Zo'n analyse staat vaak los van de perceptie. Zo weten we of het examen moeilijk of makkelijk was, of te lang.' De vragen die leraren hebben gesteld bij de Examenlijst worden beantwoord door de voorzitter van de vaststellingscommissie. Intussen wisselen leraren tijdens de door de vakvereniging georganiseerde examenbesprekingen hun ervaringen met de correctie uit. Mede dankzij de korte lijntjes tussen de vakverenigingen, Cito en CvTE kunnen er daarna eventueel snel aanvullingen op het correctievoorschrift worden verstuurd.

CORRECTIEVOORSCHRIFT

Alle betrokkenen stellen dat leraren zich goed moeten houden aan het correctievoorschrift

om de kwaliteit van de centrale examens te kunnen borgen. Het correctievoorschrift bevat onder meer de algemene regel 3.3: 'Indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel.' Die afweging maakt de docent zelf. Als de docent twijfelt, zijn er nog door de vakverenigingen georganiseerde examenbesprekingen. Schoenmakers: 'Het examen is niet bedoeld om iedereen aan een voldoende te helpen.' Gitsels: 'Als je alles goed rekent dan lijkt het of het examen makkelijk is, maar het leidt tot een lage N-term en daarmee benadeel je de vaardige leerlingen. Houd

Vraag 31 Examen KUA havo 2021

afbeelding 4

Mikēlis Fišers, *Winkelen voor buitenaardse wezens onder leiding van een gids*, 2017

De Letse kunstenaar Mikēlis Fišers maakte in 2017 een installatie, getiteld *What can go wrong*. (Dit kan zowel 'Wat kan er fout gaan' als 'Wat er zoal fout kan gaan' betekenen.) Deze installatie bestond uit een aantal houtsneden waarin ruimtewezens en andere vreemde monsters verzeild raken op bekende locaties. Op afbeelding 4 zie je zo'n houtsnede.

Fišers geeft met zijn installatie commentaar op de hedendaagse samenleving. Dit commentaar is luchtig en spottend te noemen doordat de gebruikte beeldtaal verwijst naar de populaire cultuur, zoals de wereld van strips.

- Noem een aspect van de **VOORSTELLING** van afbeelding 4 dat verwijst naar de populaire cultuur.
- Noem aan de hand van de **VORMGEVING** van afbeelding 4 een kenmerk dat afkomstig is uit de wereld van strips.
- Geef daarna aan de hand van afbeelding 4 aan waaruit Fišers' commentaar op de hedendaagse samenleving bestaat.

“GELIJKE PRESTATIES MOETEN ONGEACHT HET VOORGELEGDE EXAMEN GELIJK GEWAARDEERD WORDEN”

je aan het correctievoorschrift.’ Hij vervolgt: ‘Als je iets anders doet dan het correctievoorschrift aangeeft, heeft dat alleen effect op jouw leerlingen. Dan krijg je een verschil in beoordeling van verschillende groepen leerlingen. En dat is onwenselijk.’

Jehoel roept op vooral naar de examenbesprekingen te gaan. ‘Daar kun je van je laten horen en afwijkende antwoorden van leerlingen toetsen aan wat jouw vakgenoten hebben ervaren. En denk je nog steeds dat je te maken hebt met een onvolkomenheid, bijvoorbeeld een onduidelijkheid of fout in het correctievoorschrift, meld je dan bij de Examenlijn.

Voeg ook minimaal twee literatuurverwijzingen toe die een onderbouwing vormen van de melding, zodat adequaat gereageerd kan worden.’ Gitsels benadrukt dat de examens met veel zorg gemaakt worden, de constructiegroep werkt vanuit een wetenschappelijke houding. ‘De vaststellingscommissie vraagt me vaak naar een wetenschappelijke onderbouwing van keuzes en antwoorden. Het is prettig als de docenten die het werk nakijken ook die wetenschappelijke houding aan de dag leggen als ze menen dat er een onvolkomenheid is in de examens.’ Jehoel: ‘Als leraar is het goed te weten dat het examen dat de leerling voor zich krijgt door verschillende leraren en deskundigen uitgebreid is getest, bijgesteld, aangepast en gecontroleerd.’

NORMERING

Uiteindelijk volgt de normering. De kandidaten moeten namelijk het cijfer krijgen dat ze verdienen.

Van jaar tot jaar worden er gelijke prestatie-eisen gesteld. Gelijke prestaties moeten, ongeacht het voorgelegde examen, gelijk gewaardeerd worden. Op basis hiervan komt de N-term of normeringsterm tot stand, een variabele die gebruikt wordt bij het berekenen van het cijfer. Via de N-term kan worden gecompenseerd voor eventuele verschillen in moeilijkheid tussen de examens voor een vak. De examenmakers evalueren de examens op basis van al deze informatie. Kaman: ‘Is de N-term aan de hoge kant dan onderzoeken we waar dat aan heeft gelegen.’

OP SAFE SPELEN

Er kan in een examen gevraagd worden naar kennis die niet in een bepaalde methode staat. De syllabus is echter richtinggevend. Gitsels: ‘De methodemakers leveren mooie producten af. Wij kijken natuurlijk naar die methodes, maar we maken de examens niet op basis van die methodes. Er zit ruimte tussen wat in de syllabus staat en wat in een methode staat. Voor de leden van de constructiegroep en vaststellingscommissie is de globale manier waarop de syllabus van kunst (algemeen) is opgezet aan de ene kant heel prettig, want dat geeft ruimte om interessant nieuw materiaal te selecteren. Maar het is ook een handicap. We weten namelijk niet precies wat docenten en leerlingen van tevoren hebben bestudeerd. We spelen daarom op safe; alle leerlingen moeten het examen kunnen maken als ze zich voorbereid hebben aan de hand van de syllabus.’ Kaman: ‘Uitgangspunt voor het

lesgeven aan de examenklas is kennis van de syllabus. En het is belangrijk dat docenten ook de septembermededelingen en de maartaanvullingen lezen.’

AANSPREKENDE EXAMENS

Schoenmakers en Kaman zeggen dat het werk voortdurend aandacht vraagt. Dat ligt ook aan het proces waarin examens tijdens verschillende momenten in het jaar terugkomen om met frisse blik bekeken te worden voordat ze uiteindelijk worden afgerond. Ervaringen worden gebruikt in de nieuw te ontwikkelen examens. Jehoel: ‘Het kan altijd beter. Maar ik ben tevreden als de leerlingen het examen aansprekend vinden, het aansluit op de actualiteit en hun belevingswereld en als we in de opgaven mooie verbindingen maken tussen de gegeven periode en de kunstdiscipline. Belangrijk is ook dat docenten het goed kunnen nakijken.’ De geïnterviewde medewerkers vinden het vaak een eer om dit werk te doen. Kaman vindt het ook een geweldige combi om zowel les te geven als examens te ontwikkelen. ‘Je moet creatief zijn en nauwkeurig. En je leert er ontzettend veel van.’

ZELF ACTIEF DEELNEMEN

Wil je zelf actief deelnemen aan een vaststellingscommissie of constructiegroep? Er zijn regelmatig vacatures voor leraren. Aanmelden kan via vakvereniging, vakbond of via CvTE en Cito. ●

Jan van Gemert is voorzitter van de CvTE-vaststellingscommissie vmbo drama en eigenaar van Ruimte2 cultuureducatie.

MEER WETEN?

- Lees het artikel van Marieke Wensing (2015) *Examens nakijken: streng, soepel of precies goed?* <https://vonkc.nl/downloads/examens-nakijken-streng-soepel-of-precies-goed.pdf>
- Examenprogramma, syllabus, opgaven met correctiemodel www.examenblad.nl
- Examenlijn www.examenblad.nl/organisatie/examenlijn
- Vakverenigingen www.vonkc.nl www.vls.nl
- College voor Toetsen en Examens www.cvte.nl
- Cito www.cito.nl